

PRODUCTIEVERHOGING EN NATUURBESCHERMING IN VERBAND MET EEN NIEUWE BOSWET.

door
Ir. D. SIKKEL.

In een voetnoot, voorkomende onderaan de laatste bladzijde van de zojuist verschenen uitgave van de Nederlandse Bosbouw Vereniging, zijn de voornaamste punten vermeld, welke, volgens een rede van de Minister van Landbouw, Visserij en Voedselvoorziening, door de commissie tot herziening van de boswetgeving bij vervulling van haar taak in het oog moeten worden gehouden.

Ik ontleen hieraan (9) het volgende.

1. De bosoppervlakte, in Nederland mag niet verder achteruitgaan, maar moet worden vergroot.
2. Er moet voor een doelmatige spreiding van de bossen over het land worden gezorgd.
3. Een goede verzorging der bossen is noodzakelijk en een zeker toezicht hierop van overheidswege kan niet worden gemist.

Het lijkt mij wel nuttig als wij de betekenis van deze punten eens nader bespreken.

1. Door G. GERBRANDA (2) en J. VAN SOEST (6) wordt de bosoppervlakte in ons land op rond 250.000 ha geschat.

Aan de Nederlandse Bosstatistiek (11) ontleen ik de volgende cijfers.

Oppervlakte bos in Nederland (opname 1939—1942)
aantal ha :

naaldhout	opgaand loofhout	hakhout	griend	totaal bos
173.413	28.442	39.615	8.402	249.872
62,3%	11,4%	15,9%	3,4%	100%

Om te bepalen in hoeverre deze oppervlakte van 249.872 ha nog voor 1950 juist is, beschikken wij helaas niet over cijfermateriaal. Wel kunnen wij het volgende opmerken.

De oppervlakte aan griend is na 1940 sterk achteruitgegaan. P. J. DROST (1) wijst erop, dat door verbetering van de ontwatering in vele polders oude en uitgeleefde grienden worden opgeruimd. De grote vraag naar bouw- en grasland in vele streken van ons land heeft ertoe geleid, dat minder opbrengst gevende grienden in cultuurland worden omgezet. Volgens genoemde schrijver zal, als gevolg van de moeilijkheden van de griendcultuur, de oppervlakte griend in ons land nog verder afnemen.

Van de totale bosoppervlakte in ons land werd in de oorlog pl.m. 30.000 ha kaalgeslagen (3). Een gedeelte hiervan werd, al of niet met goedkeuring van het Staatsbosbeheer, ontgonnen. Voor zover de kaalslagvlakten thans nog niet zijn herbebost of ontgonnen, zijn deze thans in meer of mindere mate ernstig verwilderd. Door het uitstellen van de herbebossing zijn de kosten hiervan in de regel zeer aanzienlijk gestegen. Al zijn de meeste eigenaren niet ongenegen om alsnog tot herbebossing

over te gaan, de zwaarstgetroffenen beschikken veelal over te weinig liquide middelen om deze uitgaven te bekostigen.

Tevens dient hier vermeld te worden, dat in de oorlog verschillende kleine bosjes, eigendom van boeren, min of meer geruisloos verdwenen. In dit verband moet nog eens worden gewezen op de ongunstige positie, welke de bosbouw tegenover de landbouw inneemt. Behalve de toenemende drang naar vergroting van het landbouwareaal is ook de subsidie, die door de Cultuurtechnische Dienst wordt verleend, een grote stimulans om de z.g. weinig productieve hoekjes op te ruimen.

Voorts kunnen wij wel aannemen, dat de oppervlakte van 39.615 ha hakhout eveneens sterk is achteruitgegaan. Bij uitgevoerde ruilverkavelingen moesten vooral de hakhoutbossen het ontgelden, zoals deze voorkwamen als slaghout, gemengd met opgaand loofhout, langs kronkelende beken en verspreid gelegen op de hoge koppen temidden van bouwland.

Tenslotte dient nog genoemd te worden het jaarlijks terugkerende verlies aan bosoppervlakte, veroorzaakt door aanleg van wegen en kanalen, stadsuitbreiding, aanleg van villaterreinen in bosrijke streken enz.

Tegenover bovenstaande verliezen kunnen wij gelukkig ook nog winst vermelden. Door het Staatsbosbeheer werden sinds 1942 nog belangrijke complexen woeste grond bebost. Enkele particuliere bosbezitters waren nog in de gelegenheid om bos op woeste grond aan te leggen.

Hoewel verlies en winst aan bosoppervlakte (sinds 1942) niet met cijfers kan worden aangetoond, meen ik toch, dat er voldoende aanwijzingen zijn om de bosoppervlakte thans dichterbij de 200.000 ha te stellen dan op 250.000 ha.

Na het constateren van bovengenoemd verlies worden wij voor de vraag gesteld, op welke wijze wij dit verlies kunnen compenseren en in hoeverre het mogelijk is om de oppervlakte van ons bosareaal nog te vergroten.

Allereerst denken wij hierbij aan onze woeste gronden.

Volgens de Bosstatistiek (11) was de verdeling van de woeste gronden in Nederland naar soort, oppervlak en procenten van het totaal (opname 1939—1942):

heide en ander woestliggend terrein	126.576 ha	54,9%
duinen en zandverstuivingen	39.779 ha	18,7%
veen, moeras en rietlanden	59.520 ha	26,4%

225.875 ha 100%

Ter opvoering van onze jaarlijkse houtproductie wees Dr G. HOUTZAGERS (3) o.m. op de mogelijkheid om van de totale oppervlakte aan woeste grond (225.875 ha) een oppervlakte van 30.000 ha voor bos te bestemmen. In het bijzonder werd hierbij gedacht aan het bebossen van hoger gelegen koppen van stuifzandterreinen en enkele complexen in beschut gelegen duinpannen van onze zeeduinen. In genoemd artikel werd reeds gewezen op de belangen van recreatie, natuurwetenschap, defensie, waarmede bij het kiezen van de 30.000 ha rekening moet worden gehouden.

De praktische uitvoering van dit plan zal naar mijn mening vooral bezwaren ontmoeten van de betrokken eigenaren.

De statistiek vermeldt over de eigendomstoestand van de woeste gronden het volgende :

aantal ha in eigendom van :

de Staat	Provinciën	Gemeenten	andere publiekr. lich.	verenigingen of stichtingen v. alg. nut	particulieren	totaal
46.837	2.533	29.454	1.219	12.959	132.873	225.875
20,8 %	1,1 %	13,1 %	0,5 %	5,7 %	58,8 %	100 %

De grotere complexen zijn als regel eigendom van de Staat, Provinciën of verenigingen of stichtingen van algemeen nut. Het is te verwachten, dat juist een aantal van deze terreinen als natuurreservaat in stand zal worden gehouden.

Het grootste gedeelte (58,8% van het totaal) is eigendom van particulieren. De grotere complexen hiervan behoren aan een groot aantal boeren, die in de naaste toekomst hun gronden door middel van ruilverkaveling tot bouw- en weiland willen ontginnen. De verspreid gelegen kleine stukjes zullen door de eigenaren veelal voor uitbreiding of verbetering van hun cultuurland gebruikt worden.

Een aanmoediging in de vorm van subsidie voor bebossing zal voor bovengenoemde terreinen weinig effect sorteren. De drang naar uitbreiding van de landbouwgronden is zó sterk, dat wel zéér ingrijpende maatregelen nodig zullen zijn om deze gronden bebost te krijgen. Indien de bebossing van de woeste grond zich zou beperken tot die percelen of perceelsgedeelten, welke voor landbouw bepaald ongeschikt zijn, zou het wel eens kunnen blijken, dat de oppervlakte voor nieuw aan te leggen *productiebossen* sterk tegenviel. De cultuurtechniek van tegenwoordig verklaart niet gauw meer, dat een terrein niet voor cultuur klaar gemaakt kan worden. Teven dient nog in het oog te worden gehouden, dat een rationele bebossing afhankelijk is van vorm en grootte van het terrein. Gezien uit een oogpunt van *productieverhoging*, heeft bebossing van versnipperde stukjes op zeer matige bosgrond weinig zin. Dit houdt evenwel niet in, dat bebossing of beplanting van kleine, verspreid gelegen stukjes niet van betekenis zou zijn. Deze beplantingen zijn van veel waarde, waarop ik nader onder punt 2 terugkom.

Een en ander samenvattend, meen ik te mogen concluderen, dat wij over de mogelijkheden van bebossing van woeste grond, om te geraken tot een verhoogde productie, niet optimistisch kunnen zijn. Om evenwel het jaarlijks terugkerende verlies aan bosoppervlakte te compenseren, zodat de bosoppervlakte niet verder achteruit gaat, is het m.i. van veel belang, dat de Overheid het bebossen van woeste grond zo krachtig mogelijk stimuleert door het geven van goede voorlichting en het verlenen van fiscale tegemoetkomingen.

2. Indien van een doelmatige spreiding van het bosbezit wordt gesproken, betekent dit volgens mij een spreiding, waarbij het bos aan zijn algemene doelstelling zo goed mogelijk beantwoordt. Dit betekent m.i.

derhalve *niet*, dat bos wordt in stand gehouden of wordt aangelegd alleen op die terreinen die, gezien hun grondgesteldheid, voor andere vormen van grondgebruik ongeschikt zijn. Wij moeten hierbij aandacht schenken aan de waarde, welke het bos voor de gemeenschap heeft. De functie, welke het bos in Nederland vervult, is tegelijk klimatologisch, aesthetisch, hygiënisch en als productieapparaat van betekenis. Elk van deze afzonderlijke kenmerken heeft zijn eigen betekenis. Het is niet juist om voor ons land als geheel één van deze kenmerken hoger aan te slaan dan de rest. Voor een beperkt gebied in het land ligt het accent meer op de ene dan wel op de andere doelstelling. Voor een bepaald geval kan elke bosbouwer met de opmerking van A. E. JURRIAANSE (4) instemmen, waar hij schrijft over het aan zijn lot overgelaten boscomplex en zijn twijfel of zulk een boscomplex „biologisch en zelfs economisch bezien, er niet beter aan toe is dan onze gelikte en geprikte, wetenschappelijk verzorgde productiebossen”.

Het door de schrijver geconstateerde euvel, dat twee houtvesters vaak verschillend over een bepaald geval oordelen, is niet zó verwonderlijk. Allereerst dient er op gewezen te worden, dat bosbouw een empirische wetenschap is. De gegevens die ons over klimaat, grond, vegetatie en fauna ter beschikking staan zijn uiteraard onvolledig. Gelukkig is het een feit, dat ons door wetenschap en praktijk meer gegevens ten dienste staan dan vroeger het geval was. Bij de oplossing van de vraagstukken, die zich bij de bosbouw voordoen, is het van veel belang, dat men, alvorens men zich in een bepaalde richting uitspreekt, zich afvraagt hoe de doelstelling moet luiden en vervolgens welke maatregelen kunnen worden getroffen om tot het beoogde doel te geraken. Deze verscheidenheid in inzicht van doelstelling, is voor ons land van veel betekenis geweest. De vele met zorg en liefde beheerde landgoederen, die wij in ons land kennen, hebben even zovele verschillende doelstellingen. Al deze verschillende doelstellingen hebben hun betekenis en zijn van waarde, voor zover zij daarbij de natuur als richtsnoer hebben.

Zo gezien zijn de doelstellingen, aangegeven door GERBRANDA (2) en JURRIAANSE (4) beide van betekenis voor de bosbouw in ons land. Beide leggen het accent echter verschillend. Men bedenke evenwel, dat beide doelstellingen in de praktijk gecombineerd moeten worden. Het is nu toch wel algemeen bekend, dat duurzame houtproductie slechts verkregen kan worden met gebruikmaking van de natuurlijke eigenschappen van de ter plaatse thuis behorende houtsoorten.

Om bij een boswetgeving een principiëel onderscheid te maken tussen productiebossen en bossen, die voor het natuurschoon van betekenis zijn, acht ik derhalve niet mogelijk. Juist op de particuliere landgoederen vormen deze beide doelstellingen vaak een harmonieus geheel. Wie zal de belangrijke waarde in geld kunnen uitdrukken welke een eerbiedwaardige, oude loofhoutopstand of een stuk natuurterrein heeft, zowel voor de eigenaar als voor de gemeenschap? De materiële betekenis van het bos als recreatieoord werd becijferd door A. TE WECHEL (8). Deze waarde dient nog vermeerderd te worden met een onbekende groot-het X, nl. de waarde voor wetenschap en het geestelijk welzijn van de mens. De stedelingen moeten de mogelijkheid hebben om na hun arbeid herstel van geest en lichaam in de natuur te vinden. Dat de grote massa, door zijn beperkte middelen, van deze mogelijkheid slechts gebrekkig of

op verkeerde wijze (vernietiging) gebruik maakt, mag er niet toe leiden hieraan schouderophalend voorbij te gaan en de massa de massa te laten. Een toezicht, waarbij tegen vernietiging wordt gewaakt en een voorlichting in het vele, wat de natuur ons biedt, is hier van veel belang. De Overheid heeft hier m.i. een grote taak, waar extra uitgaven voor toezicht en voorlichting ten volle hun vruchten zullen afwerpen.

Naarmate in een streek minder bossen en houtopstanden voorkomen, is de relatieve waarde van een enkel stukje bos of een kleine groep bomen groter. Juist deze beplantingen zijn van grote betekenis. Door een goede voorlichting bij het meer productief maken van deze belangrijke stukjes, stijgt ook de waarde voor de eigenaar en zal het behoud hiervan meer zekerheid verkrijgen.

3. De maatregelen, die genomen dienen te worden en een toezicht, het welk het nakomen hiervan verzekert, zijn door VAN SOEST (6) in zijn artikel „Verdere beschouwingen over een nieuwe boswet” uitvoerig toegelicht. Tegen dit artikel heb ik de volgende bezwaren.

Zoals reeds boven is vermeld, is het naar mijn mening niet mogelijk om een duidelijke scheiding te maken tussen productiebossen en bossen, die alleen voor het natuurschoon van betekenis zijn.

Na het citaat van de Belgische beschouwing over de twee mogelijkheden van boswetgeving resp. in Frankrijk en Engeland, wordt gesuggereerd, dat de keuze voor Nederland hierin niet moeilijk is en dat wij de boswetgeving van Frankrijk als voorbeeld kunnen nemen. De positie van de bosbouw in Frankrijk is naar mijn mening echter niet te vergelijken met die van ons land. Het percentage aan bos van de totale oppervlakte is voor :

Groot-Brittannië	5,5%
Nederland	7,6%
Frankrijk	19 %

De bevolkingsdichtheid is in Groot-Brittannië aanzienlijk groter dan in Frankrijk. Nederland heeft nog meer inwoners per km² dan Groot-Brittannië. Terwijl men in Frankrijk een bevolkingsdeficit heeft, kan men in Nederland thans van een overbevolking spreken. In hoeverre de industrialisatieplannen ons overschot aan bevolking kunnen opvangen, zal eerst de toekomst uitwijzen. Nog meer dan in Groot-Brittannië, is in ons land de bevolking vervreemd van de bosbouw. Ik heb de indruk, dat in Groot-Brittannië de alleenstaande bomen en boomgroepen in bouw- en weiland veel minder zeldzaam zijn dan bij ons. Vermoedelijk heeft het grootgrondbezit in Engeland sterk remmend gewerkt op het opruimen van bomen en houtgewas. Tenslotte kan hier nog worden opgemerkt, dat Nederland niet over zulke uitgesprekte gebieden woeste grond beschikt als in Groot-Brittannië het geval is (7).

Voor het opstellen van onze boswetgeving, is het wel van belang dat men nagaat hoe de boswetgeving in andere landen van West-Europa is geregeld en in hoeverre deze nog in de praktijk voldoet. Men kan zich daarbij echter niet tot twee landen beperken, waarin de omtandigheden in het geheel niet, of slechts weinig, met die in ons land overeenkomen.

Inderdaad kan de bosbouw alleen gediend zijn met een boswet, welke door „duurzaamheid” is gekenmerkt. Bij het ontwerpen van een nieuwe boswet dient men echter aandacht te schenken aan de gunstige resul-

taten, welke de Bodemproductiebeschikking 1939, het Besluit Staatstoezicht op de Bossen, alsmede de Bodemproductiewet 1949, Bosbouw en Houtteelt, voor ons land hebben gehad. Door toepassing van genoemde wettelijke bepalingen kon in de jaren 1940—1945 veel onherstelbaar verlies worden voorkomen. In de na-oorlogse jaren kon door contrôle op herbepanting en herbebossing, alsmede door het verlenen van een subsidie daarin, het herstel van onze bossen en beplantingen krachtig worden bevorderd. In vele gevallen kon door invloed van het Staatsbosbeheer een goedkopere en betere methode van herbebossing worden uitgevoerd dan aanvankelijk door de eigenaar was voorgenomen. Dat hierbij de voorlichting werd gegeven door houtvesters van het Staatsbosbeheer was. m.i. van veel belang. Zij immers wisten veelal uit eigen ervaring hoe groot de moeilijkheden waren, die zich bij de herbebossing in de na-oorlogse jaren voordeden.

In genoemd artikel wordt voorgesteld, dat een instantie de regering zal adviseren en daarbij zelf verordenende bevoegdheden heeft waar het minder ingrijpende zaken betreft. Nadat de schrijver voorstelt om art. 7 1e lid par. 3 van de Boswet 1922 (de plicht tot behoorlijk onderhoud) ook uit te breiden tot de particuliere bosbezitters, stelt hij de eis, dat aan alle 250.000 ha (?) bos, die ons land bezit, de nodige zorg wordt besteed.

Indien de plicht tot behoorlijk onderhoud wordt gesteld, dient ook voor de naleving van de wettelijke bepalingen te worden zorg gedragen. Indien er geen contrôle door middel van kapvergunningen of vellingen en wederinplanting mogelijk is, zal deze bepaling gedoemd zijn om een dode letter in de wet te worden.

De eis, dat aan onze gehele bosoppervlakte de nodige aandacht wordt besteed en deze oppervlakte niet nog verder achteruit gaat, zal in verband met hetgeen ik onder punt 1 heb toegelicht, inhouden, dat de Overheid hier zeer waakzaam dient te zijn tegen verdere afbrokkeling van ons bosbezit.

De formulering van de verzorgingsplicht is wel goed gesteld, maar zal bij contrôle in de praktijk vele moeilijkheden geven. Het lijkt mij reëler om in het algemeen de plicht tot herbepanting en herbebossing te stellen. Daarbij zal een goede voorlichting er voor moeten zorgen, dat de betrokken eigenaren de voordelen van een juiste herbebossing inzien. De bepalingen van bescherming van het bos tegen een overmatige wildstand en bestrijding van schadelijk gedierte, waarvan speciaal het laatstgenoemde nog zeer veel te wensen overlaat, zouden dan als maatregelen op het gebied van bosbescherming onder par. 1 en par. 2 van de nieuwe boswet ondergebracht kunnen worden.

Het bepalen of een landgoed deskundig wordt beheerd en de zekerheidstelling hiervan, zo niet voor lange tijd dan wel voor een korte periode, zal naar mijn mening zeer moeilijk zijn. Behalve aan een bedrijfsplan is de beheerder door zijn positie toch aan zijn opdrachtgever (eigenaar van het bos) gebonden.

De toepassing van de Natuurschoonwet 1928 is voor ons land van grote betekenis geweest. Om meer zekerheid te verkrijgen, dat belangrijke landen, dorpsbeplantingen (brinken) en houtopstanden bij boerderijen duurzaam in stand worden gehouden, is het m.i. van veel belang, dat de toepassing en werking van genoemde wet ook voor deze beplantingen mogelijk wordt gemaakt.

LITERATUUR.

1. DROST, P. J. Gaat de griendcultuur in ons land verdwijnen? Tijdschr. Ned. Heide Mij. 59: 464—469. 1948.
 2. GERBRANDA, G. Productieverhoging van onze bossen. N.B.T. 21: 213—218, 306—307, 377—379. 1949.
 3. HOUTZAGERS, Dr G. Onze bossen na vijf jaren oorlog. Tijdschr. Ned. Heide Mij. 57: 29—33, 60—63, 85—89, 151—156, 1946. idem 58: 4—7, 51—53, 72—77, 107—110, 134—140, 1947.
 4. JURRIAANSE, Ir A. E. Productieverhoging van de Nederlandse bossen N.B.T. 21: 293—301. 1949.
 5. SOEST, J. VAN. Naar een nieuwe boswetgeving. N.B.T. 20: 127—138. 1948.
 6. ———. Verdere beschouwingen over een nieuwe boswet. N.B.T. 22: 135—142. 1950.
 7. STEIJN, Dr J. A. VAN en H. W. SCHENKENBERG VAN MIEROP. De bevordering van de bosbouw in Groot-Brittannië. N.B.T.
 9. WECHEL, A. TE. De materiële betekenis van het bos als recreatie-oord. N.B.T. 3: 63—66. 1948.
 9. De Bosbouw in Nederland, uitg. Ned. Bosb. Ver. 1950.
 10. Desiderata inzake de nieuwe boswet in Nederland. N.B.T. 19: 144—147. 1947.
 11. De Nederlandse Bosstatistiek, samengesteld door de dienst van het Staatsbosbeheer.
-